

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Нагаївської Дар'ї Юріївни
«Забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку
продовольчих товарів»,

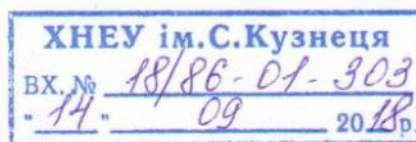
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами.

Соціальна відповідальність бізнесу, що є однією з важливих економічних категорій, знаходиться на перетині багатьох сфер суспільного життя – економічної, соціальної, правової, культурної та інших, як віддзеркалення нагальних потреб суспільства у врегулюванні відносин між виробниками товарів, споживачами, органами державної влади та місцевого самоврядування, місцевою громадою та іншими зацікавленими сторонами. Проблеми забезпечення соціальної відповідальності бізнесу існують постійно через необхідність перманентного перегляду договору між тими, хто виробляє, та тими, хто споживає. В останні роки зафіксовано зростання кількості порушень законодавства з питань якості та безпеки продукції, екологічної безпеки і добросовісного рекламування товарів, тому питання підвищення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів потребують уваги та докладного вивчення.

Тому розвиток теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів, що є метою дослідження Нагаївської Д. Ю., має як наукове, так і практичне значення.

Як засвідчено в дисертації Нагаївської Д. Ю., вона за науковою спрямованістю відповідає науково-дослідним роботам Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. В основу дисертаційної роботи покладено науково-методичні і практичні розробки, що є частиною госпдоговірної науково-дослідної роботи за темою «Підвищення конкурентоспроможності підприємства» (номер державної реєстрації 0115U001521) і бюджетної науково-дослідної роботи за темою «Сучасні тренди в маркетингу» (номер державної реєстрації 0116U008283).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, обґрунтовані детальним аналізом наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів, а також глибоким дослідженням сучасних тенденцій розвитку соціальної відповідальності бізнесу, оцінювання рівня соціальної відповідальності бізнесу та окремих суб'єктів господарювання, особливостей її функціонування на ринку продовольчих товарів.

Автор використала широкий арсенал сучасних методів дослідження, що відповідають об'єкту і предмету дослідження, а саме: аналізу та синтезу, дедукції та індукції, теоретичного узагальнення, монографічний, графічний, ділового екрану, адитивної згортки, експертних оцінок, системний підхід, статистичний аналіз, таксономічний аналіз і багатовимірний факторний аналіз. Кваліфіковане їх використання та глибокий аналіз статистичних даних дозволили дисертанту зробити особистий внесок у розвиток теоретичних засад і науково-методичного забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів, довести рекомендації та пропозиції до рівня їх практичного використання на підприємствах харчової галузі регіону.

Логічна структура дисертаційної роботи визначається її метою. Розкриття економічної сутності соціальної відповідальності бізнесу та ґрунтовний аналіз рівня соціальної відповідальності вітчизняних підприємств, які працюють на ринку продовольчих товарів, дозволили автору провести поглиблене дослідження причин, що обумовлюють проблемну ситуацію у цій сфері, та обґрунтувати висновки і пропозиції щодо методів і засобів її розв'язання.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи визначається сукупністю розроблених теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо розвитку науково-методичних засад забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів.

Положенням наукової новизни, представленим у першому розділі дисертації, є удосконалене на основі глибокого аналізу численних праць вітчизняних і зарубіжних авторів (С. 31–32, 36–43) визначення поняття

«соціальна відповідальність бізнесу» (С. 44), перевагою якого є комплексне врахування напрямів реалізації і потреб суб'єктів соціальної відповідальності бізнесу, що дозволяє підвищити якість і рівень життя населення.

Науковою новизною характеризуються представлені теоретико-методичні рекомендації щодо визначення напрямів соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів (С. 42–44), розроблені на основі глибокого аналізу існуючих підходів за допомогою методу ділового екрану. Відмінністю розроблених рекомендацій є комплексне врахування потреб суб'єктів соціальної відповідальності, напрямів державного регулювання і найкращого зарубіжного досвіду.

Окрім того, у першому розділі дисертації здобувачем узагальнено підходи до визначення суб'єктів і рівня соціальної відповідальності бізнесу (С. 48–49, 53–56), на основі чого запропоновано трирівневу модель, що включає низький, середній та високий рівні соціальної відповідальності бізнесу (С. 57), що дозволяє розробити докладну програму з підвищення соціальної відповідальності підприємства з урахуванням потреб всіх її суб'єктів з метою підвищення ефективності підприємницької діяльності і досягнення сталих соціальних та екологічних результатів. Результати дослідження опубліковано у наступних працях (за списком робіт автореферату): 2, 4, 6, 7, 9, 15, 17, 18, 29, 31.

Другий розділ присвячено аналізу стану соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів України та інших держав. Здобувачем узагальнено основні підходи до визначення понять «ринок» (С. 74–75) і «ринок продовольчих товарів» (С. 75–76), визначено місце ринку продовольчих товарів у структурі споживчого ринку (С. 77), проведено аналіз стану ринку продовольчих товарів в Україні (С. 85, 87, 89, 90) і в Харківській області (С. 97, 100).

У другому розділі суттєвими здобутками є аналіз стану запровадження системи НАССР на українських та польських підприємствах харчової галузі (С. 103) і механізму регулювання соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів України (С. 122), що дозволило сформулювати систему забезпечення соціальної відповідальності суб'єктів господарювання (С. 126) і на основі глибокого вивчення підходів вітчизняних вчених

розробити напрями посилення ефективності регулювання соціальної відповідальності бізнесу на макроекономічному рівні України (С. 135).

Науковою новизною характеризуються розроблені методичні рекомендації щодо удосконалення регулювання соціальної відповідальності бізнесу на макроекономічному рівні (С. 134–135), які узагальнюють наукові здобутки, отримані в роботі, дозволяють підвищити якість життя та здоров'я населення і забезпечити сталий соціальний та економічний розвиток на мезо- та макрорівні. На основі результатів глибокого аналізу досвіду зарубіжних країн (С. 144–147) автор аргументовано доводить необхідність підвищення ефективності регулювання соціальної відповідальності бізнесу на макроекономічному рівні, що дозволить досягти підвищення соціально-економічної стабільності суспільства і його добробуту. Результати дослідження опубліковано у наступних працях (за списком робіт автореферату): 1, 3, 5, 8, 13, 14, 16, 19, 21–28, 30, 34.

Третій розділ дисертації присвячений формуванню методичного забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів.

Науковою новизною характеризується представлений дисертантом методичний підхід до визначення рівня соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів (С. 154), що передбачає розрахунок інтегрального показника соціальної відповідальності за кожним напрямом її реалізації на основі обґрунтованих якісних показників, що дозволяє визначити сфери діяльності підприємства, які потребують першочергового удосконалення, і розробити комплекс організаційних заходів, спрямованих на забезпечення стабільного соціально-економічного зростання.

Суттєвим внеском у розвиток науково-методичного забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів слід кваліфікувати обґрунтування дисертантом методичного підходу до її підвищення (С. 175). Удосконалений методичний підхід, на відміну від існуючих, передбачає проведення бенчмаркінгу з метою вивчення досвіду провідних вітчизняних і зарубіжних підприємств, що дозволяє за результатами оцінювання рівня соціальної відповідальності підприємства розробити детальні рекомендації щодо її підвищення і забезпечити стабільний економічний та соціальний розвиток суб'єкта господарювання.

Науковий та практичний інтерес має запропонований теоретико-методичний підхід до забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів (С. 194), який передбачає обрання системних організаційних підходів відповідно до пріоритетних напрямів підвищення соціальної відповідальності, визначених на основі застосування таксономічного аналізу. Результати дослідження опубліковано у наступних працях (за списком робіт автореферату): 10, 11, 12, 20, 32, 33.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості та достовірності, що підтверджується узагальненням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних авторів, обробленням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у діяльність підприємств, які працюють на ринку продовольчих товарів.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичних положень і висновків, які збагачують економічну науку з питань забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів.

Теоретична цінність отриманих результатів полягає у визначенні сутності соціальної відповідальності бізнесу, удосконаленні теоретико-методичних рекомендацій щодо визначення напрямів соціальної відповідальності підприємств та методичного підходу до визначення рівня соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів. Окремі результати дослідження знайшли застосування у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальних дисциплін «Маркетинг» та «Менеджмент якості» при підготовці студентів освітнього ступеня «бакалавр» за напрямом підготовки «Маркетинг» (довідка №17/86-22-129/1 від 19.05.2017 року), а також у навчальному процесі на кафедрі товарознавства продуктів харчування Краківського економічного університету (довідка від 27.10.2017 року).

Практична цінність отриманих результатів полягає у формуванні методичних рекомендацій щодо удосконалення регулювання соціальної відповідальності бізнесу на макроекономічному рівні України, розробці

методичного підходу до забезпечення та теоретико-методичного підходу до підвищення соціальної відповідальності на ринку продовольчих товарів на основі проведення бенчмаркінгу. Практичне значення основних теоретичних та прикладних розробок, що були доведені до рівня практичних рекомендацій, підтверджується впровадженням у діяльність Центру ресурсоефективного та чистого виробництва (довідка №248 від 05.12.2016 року), ТОВ «КЕЙ-СІ» (довідка № 26\05\17\01 від 26.05.2017 року), ТОВ «ТЕРРА» (довідка №528 від 22.11.2017 року) і Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 02.1/173 від 06.02.2018 року).

4. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

У відкритому друці за темою дисертації опубліковано 34 наукові праці, з них: розділ у монографії – у науковому виданні інших держав, 11 статей у наукових виданнях України (з них 5 статей, які включені до міжнародних наукометричних баз), 22 публікації за матеріалами конференцій. В опублікованих працях здобувача повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукова новизна. Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. З огляду на це, апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація має традиційну структуру: анотацію українською та англійською мовами, список робіт автора, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій роботи.

У цілому зміст, обсяг і рівень наукової новизни дисертаційної роботи, ступінь достовірності та обґрунтованості, теоретичного і практичного значення положень, висновків і рекомендацій, рівень апробації, широта практичного впровадження пропозицій, повнота висвітлення результатів у друкованих працях повністю відповідають вимогам, що висуваються

Міністерством освіти і науки України до дисертаційних робіт, які подано на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретико-методологічних і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними.

1. На основі глибокого аналізу підходів вітчизняних та зарубіжних вчених здобувачем запропоновано шість напрямів реалізації соціальної відповідальності бізнесу (С. 44), а саме: дотримання вимог чинного законодавства, забезпечення високої якості товарів і послуг, забезпечення гідних і безпечних умов праці на підприємстві, інформаційну відкритість і добросовісне рекламування продукції, екологічну відповідальність, реалізацію соціальних ініціатив. Однак, у другому розділі дисертаційної роботи особливу увагу приділено лише трьом із них, а саме: дотримання вимог чинного законодавства, забезпечення високої якості товарів і послуг, інформаційна відкритість і добросовісне рекламування продукції. Доцільно було би присвятити більше уваги дослідженню стану соціальної відповідальності бізнесу за іншими трьома напрямками.

2. У дисертаційній роботі автором представлено трирівневу модель соціальної відповідальності бізнесу, розроблену за якісною характеристикою з урахуванням потреб суб'єктів на основі аналізу напрацювань вітчизняних і зарубіжних вчених (С. 57, рис. 1.5). Доцільно було би розширити обґрунтування розмежування запропонованих трьох рівнів соціальної відповідальності бізнесу.

3. У розділі 2.1 наведено результати порівняльного аналізу стану запровадження і застосування системи управління безпекою харчових продуктів у компаніях, які працюють на ринках України та Польщі (С. 103, табл. 2.17). У роботі не проведено аналізу в інших країнах. Розширення географії дослідження дозволило б посилити аргументованість висновків щодо необхідності посилення ефективності державного регулювання соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів.

4. На нашу думку, дисертаційна робота значно б виграла, якщо б автор деталізувала результати SWOT-аналізу стану та перспектив розвитку ринку продовольчих товарів України (С. 113, рис. 2.18), а також навела результати аналізу статистичної інформації і проведених розрахунків, зробила посилання на джерела використаної інформації.

5. Наведений автором перелік якісних показників соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів (С. 159, табл. 3.3), на основі якого запропоновано проводити розрахунок інтегрального показника для визначення рівня соціальної відповідальності суб'єкта господарювання, включає 18 критеріїв, що, з одного боку, дозволяє провести комплексне оцінювання, однак значно ускладнює роботу експерта і підвищує вірогідність допущення помилок. На нашу думку, слід було б скоротити перелік якісних показників і збалансувати їх з кількісними показниками соціальної відповідальності бізнесу.

7. Загальний висновок.

Дисертаційну роботу Нагаївської Д. Ю. «Забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів» можна визнати завершеним науковим дослідженням, яке присвячене вирішенню актуального наукового та практичного завдання щодо забезпечення соціальної відповідальності бізнесу на ринку продовольчих товарів.

Дисертація Нагаївської Д. Ю. за змістом й якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата економічних наук. Вибрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Всі положення наукової новизни обґрунтовані і доведені, мають теоретичну і практичну значущість.

Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика, що охоплює мікро-, мезо- та макrorівні, тобто на всіх рівнях зроблено пропозиції автора.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом і не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Дисертація за своїм змістом відповідає п. п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 (із змінами) від 24.07.2013 р., а її автор – Нагаївська Дар'я Юріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Черкаського державного
технологічного університету

О. Ю. Березіна

Підпис професора кафедри фінансів, к.е.н, проф. Березіної О. Ю. засвідчую:

Учений секретар
Черкаського державного
технологічного університету,
к.е.н, доцент

Н.Ю. Лега